

Elv – Hit – Magatartás

Tallózás az irodalomban

„Exegi monumentum aere perennius, / regaliq̄ue situ pyramidum altius” – Horatius *Melpomenéhez* írott ars poeticájának sorai jutottak először eszembe, mikor Román Károly *Tallózás az irodalomban* kötetét olvastam. A Horatius-ódában megfogalmazott költői hitvallás vissza-visszatérő indaként szövi át a kötetbe válogatott írások gondolkörét. Egyrészt figyelemmel kíséri a görög-római élményforrásból táplálkozó költők ars poeticájának legújabb felismeréseit; másrészt a *Melpomenéhez* írott ódában is megfogalmazott: „lentről jött s meredek csúcsra jutott” költők pályaszakaszát az első rezdülésektől a kiteljesedésig követi nyomon. A mélyből induló, költői magaslatokba jutó Bokros János világekpi szemléletváltásáról olvashatjuk: „életformát váltott, kiszakadt gyerekkorának falusi társadalmából, és egy merőben új kollektívum, az értelmiségi társadalom tagja lett” (165). Hasonló a pálya íve Takács Imre költői szereputat-váltásánál: „nagyon messziről jött, szinte évszázadnyi távolságból, mégis [...] történelmi korszakokat átlépve érkezett meg az egyetemes magyar, sőt európai kultúrába” (90). *Néhány szó a költészetéről* bevezető tanulmányban is az aurea mediocritas költőjére hivatkozik a szerző: „Horatius, a római aranykor leghíresebb költője sem abban látta halhatatlanságának forrását, hogy mit énekelt meg, hanem abban, hogyan tette azt” (12). Román Károly jó néhány írásában horatiusi szemléletre hivatkozik. Csanádi Imre pályakezdetén a babitsi *In Horatium*-ódában olvasható „soha-meg-nem-elégedés” filozófiai ihletét véli felfedezni. Vadász Géza *Janus Pannonius epigrammáiról* írott kötetében szintén ott lüktet a görög-latin ókor valósága. Szopori Nagy Lajos finn versfordításaiból válogatva Mirkka Rekola egyik költeményében a 20. századi „Exegi monumentum” csendül fel, bár nem oly fenségesen, mint Horatiusnál, mégis „törékenységgel, játékos bájoságával sokkal emberibb”. Végül az antik kultúra hagyományait – igaz Hölderlin szűrőjén át – fedezi fel Kalász Márton költészetében. Román Károly irodalomkritikusi attitűdjét tehát az antikvitás, a humanizmus időtállóan bizonyult eszméi vezérlik.

A székesfehérvári tudós tanár a dunántúli régió irodalmából válogatja írásainak legjavát. Szubjektív és mégis hiteles portrét fest a Dunántúlon felnevelkedett írók-költők-műfordítók pályájának egyes állomásairól. Szubjektív, mert választott szerzőihez személyes élmény köti; és hiteles, mert otthonosan mozog a szerzők kötetében: pontosan látja a költői magatartásforma változását, az írói pálya alakulását. A műfajilag is változatos kötet a teljesség igénye nélkül válogat: irodalomtörténeti tanulmányokból, recenziókból, alkalmi beszédekből (köszöntő, szoboravató, nekrológ).

A *Tallózás az irodalomban* három nagyobb szerkezeti egységre bontja az írásokat. A *Klasszikus és modern lírai áramlatok* fejezet elsősorban az 1950-es /60-as években induló lírikusok pályaszakaszait mutatja be: többek között a Zámolyon nevelkedett, a népi kultúrához, pannon tájhoz vonzódó Csanádi Imre; a somogyi származású zenei-képzőművészeti inspirációkra is felizzó Fodor András; a parasztság életét idillikus érzékenységgel ábrázoló Takács Imre; a Kilenec költőcsoporthoz tartozó, groteszk írást fogékony Péntek Imre; a népies lírai realizmus, a dunántúli tájlíra örököseként induló Kalász Márton költészetét. A *Tragikus sorsok – arcok és álarok* fejezet a humoreszk eszközeivel játszó, a társadalmi élet jelenségeit szatirikus elbeszélésekben bemutató Bajor Andor; a múltba forduló novelláiról, aforisztikus naplójegyzeteiről híres Sobor Antal; a szülőföldjéhez erősen vonzódó Bokros János; a Szent Ágoston-i módon szemlélődő Bódás János és az elfeledett Neményi László mun-

kásságát méltatja. A *Mítosz és valóság* záró ciklus többek között a 63-antológiában együtt jelentkező költők (László Zsolt, Heiter Tamás, Németh J. Attila) pályáját; a nyelvész és Ady-kutató Kovalovszky Miklós naplóját valamint az 1996-os székesfehérvári várostörténeti kalauzt ismerteti. Ebből a felsorolásból is érzékelhető, hogy Román Károly irodalomkritikusi iránytűje főként dunántúli szerzők égtájaira mutat.

Az 1950-es/60-as években induló költők első köteteiben felleli az elődök hangját. Csanádi pályakezdetének gazdag formavilágában antik strófaszerkezeteket, szonett-variációkat; Fodor András első verseiben József Attila- és Weöres Sándor-hatást; Péntek Imre lírájában József Attila-i magatartást és -mértéket fedez fel. Tömören, találóan fogalmazza meg Péntek Imre költészetének lényegét: „Legfeljebb csodálkozhatunk azon, hogyan lehet ennyi keserű élményt, tragikus tapasztalatot ilyen könnyed, ironikus és groteszk nyelvi formába szuszakolni” (69). Választott szerzőinek útját a stílusimitációs szárnypróbálgatásoktól az érett költői megnyilatkozásig követi nyomon. Takács Imre pályájának fordulatát a *Kőangyal*-kötetben megjelent *A férfi tánca* című ars poeticához köti: „A férfi tánca tehát valóban korszakváltást jelent Takács Imre költészetében. Létformát, költői szerepet, beszédmódot is váltott” (84). Kalász Mártont az „érdes világosság költőjének” nevezi, aki- nek összetett művészi világában ihletforrásaiban „ott lüktet szinte valamennyi idő: a babiloni kor, a közelmúlt, a jelen és az alig sejthető jövő is – a transzcendens világ” (103). A magyar tradíciók mellett a multikulturális tájékozottságot, a modern művészeti irányzatok iránti fogékonyságot – Bartók és Stravinsky nyomán – Fodor András költői kiteljesedésében is feltárja. A poézis lényegi jellegzetességeinek bemutatása közben találóan idéz, majd árnyaltan összegzi a pályaszakasz egyes állomásait.

Pécsi Györgyi Kányádi Sándor-monográfiájáról közölt recenzióban elsősorban a költészet spirituális vonatkozásait méltatja, vagyis az irodalomtörténet az azon megállapításait, amelyet az erdélyi lírikus igen összetett metafizikai istenkereséséről ír. Pécsi Györgyi méltatása rendhagyó a tallózások sorában, hiszen Román Károly többnyire saját élményeit, tapasztalatait rögzíti. Írásain átüt a szemé- lyes hang: költői-írói léthelyzetek feltérképezésekor az egész ember alakja átsugárzik.

Gondolatainak szövedékébe ágyazottan rendkívül szubjektív hangon nyilatkozik Bajor Andor és Sobor Antal munkásságáról. Néhol szinte anekdotaszerűen ír a találkozások élményéről. Legszemé- lyesebb emlékei szűkebb baráti köréhez tartozó pályatársához, Sobor Antalhoz fűzik. 1960-ban tör- tént székesfehérvári találkozásukról a következőket vallja: „Itt ismertem meg a nagyszerű embert, író, a kiváló tanárt, aki csakhamar azok közé a kevesek közé tartozott, akik hiányoznak az ember- nek” (161). Részletes elemzést kapunk Sobor *Párizsban szép a nyár* című kötetének múltat és jelent összekapcsoló, lírai hangulatokkal átszőtt novelláiról valamint tematikai szempontból is változatos naplójegyzeteiről. Román Károly igen pontosan fogalmazza meg a napló műfaji jellegzetességeit: „Egy megírt napló ugyanis nem csupán kordokumentum, hanem a naplóíró személyiségének is pontos rajza, hiteles ábrázolása [...] írója átcsempészi személyiségét, szociális, erkölcsi, esztétikai értékrendjét egyik korból a másikba. [...] az írói reflexiókból végül is vallomás lesz, igazi confessio” (152). Sobor *Naplójából* Szóts István filmrendező gondolatait idézi: miszerint a művészet nem öncé- lú játék, hanem „elv, hit, magatartás”.

A szerző Sobor Antal életművét méltatva írja: „együtt volt benne az író, a tanár, az ember és a városát szerető polgár. [...] Szerényen, de igényesen élt, mert a lelke volt igényes” (161). Ugyanez az igény jellemzi Román Károly írásait is, mert igényt kelt azok lelkében, akikhez szólni kíván: fehérvári lokálpatriótaként, tudós tanárként, kritikusként, hitét, elveit soha fel nem adó emberként vall iro- dalmi barangolásairól. *Tallózása* olyan 20. századi dunántúli kortükör, amelyben választott szerzőit a „non omnis moriar” horatiusi eszméjével teszi halhatatlanná az utókor számára.